

N. Stepanec

**Politička, kulturna i društvena djelatnost
Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj**

**Political, Cultural and Social Activities
of the Zrinskis and Frankopans in Croatia**

**Zbornik radova sa znanstvenog skupa
održanog u Čakovcu 6. i 7. listopada 2010.**

**Conference proceedings from the scientific conference
held in Čakovec on 6 and 7 October 2010**

Zbornik radova sa znanstvenog skupa
Conference proceedings from the scientific conference
Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj
on Political, Cultural and Social Activities of the Zrinskis and Frankopans in Croatia

Nakladnik
Publisher
Zrinska garda Čakovec

Za nakladnika
For the publisher
Alojzije Sobočanec, dipl. oec.

Glavni urednik
Editor in chief
Prof. dr. sc. mons. Juraj Kolarić

Lektura, korektura, uređivanje, grafičko oblikovanje i grafička priprema
Proofreading, correction, editing, review graphical design, graphical preparation
Letis d.o.o. Pretetinec

Tisak i uvez
Printing-binding by
Letis d.o.o. Pretetinec

Studenj 2011.
November 2011

Naklada
Copies
500 kom

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 787418

ISBN 978-953-99999-1-7

Čakovec, 2011.

Organizator / Organizer

Zrinska garda Čakovec

Suorganizatori / Co-organizers

Matica hrvatska Ogranak Čakovec

Družba "Braća Hrvatskoga Zmaja"

Muzej Međimurja Čakovec

Hrvatsko vojno učilište "Petar Zrinski" Zagreb

Pokrovitelj / Sponsor

Predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor

Supokrovitelji / Co-sponsor

Međimurska županija

Grad Čakovec

Počasni odbor / Honorary Committee

Jadranka Kosor, predsjednica Vlade RH

Ivan Perhoč, međimurski župan

Branko Šalamon, gradonačelnik Čakovca

Organizacijski odbor / Organizing Committee

Alojzije Sobočanec, dipl. oec.

Prof. dr. sc. mons. Juraj Kolarić

Mr. sc. Ivan Baksa

Mihael Štebih, akad. kipar

Alojzije Šestan

Bernarda Cecelja

Bojan Kocijan

Ratimir Hrešč

Renato Čuka, prof.

Tihomir Benčić

Prof. dr. sc. Stjepan Hranjec

Prof. dr. sc. Dragutin Feletar

Mr. sc. Vladimir Kalšan

Dr. sc. Mirko Šundov

Sunčana Glavak

Sadržaj / Contents

Zrinska garda Čakovec	7
Pisma predsjednice Vlade Republike Hrvatske Jadranke Kosor	9
Pozdravna riječ predsjednika Zrinske garde Čakovec Alojzija Sobočanca, dipl. oec., na otvorenju znanstvenog skupa	11
Dr. sc. Nataša Štefanec, izv. prof.: Struktura posjeda na zrinskim imanjima i porezni popisi Međimurja i okolice (c. 1550. – c. 1610.)	13
Hrvoje Petrić: Prilozi poznavanju povijesti stanovništva Međimurja u vrijeme Zrinskih	27
Vladimir Kapun: Nikola VII. Zrinski i čakovečki franjevci	51
Aleksej Milinović, prof.: Crkvena desetina - desetinske daće na čakovečkom i ostalim bivšim Zrinsko-frankopanskim vlastelinstvima u 17. stoljeću	63
Prof. dr. sc. Géza Pálffy: Hrvatsko-mađarska obitelj Zrinski u aristokraciji Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva i Habsburške monarhije	77
Prof. dr. sc. Stjepan Hranjec: Zrinski i Frankopani kao književna tema	91
Prof. dr. sc. Alojz Jembrih: Doprinos zrinsko-frankopanskoga književno-jezičnoga kruga hrvatskoj književnosti i leksikografiji 17. stoljeća	109
Prof. dr. sc. Mijo Korade: Ban Nikola Zrinski (1620.-1664.) u djelu Jurja Rattkaya	125
Prof. mr. sc. Gene Whiting: Uloga obitelji Zrinski u širenju protestantizma u Međimurju	135

Dr. sc. Mirko Šundov: Uloga Zrinskih i Frankopana u borbi protiv Osmanlija (vojni aspekti)	153
Prof. dr. sc. Dragutin Feletar: Zrinski Legrad i njegova uloga u obrani od Osmanlija	171
Prof. dr. sc. mons. Juraj Kolarić: Zrinsko-Frankopanski otpor Habsburgovcima u kontekstu europske politike	191
Ivan Filipović: Istražni i sudski spis Petra grofa Zrinskog i Frana Krste Frankopana u Austrijskom državnom arhivu	203
Prof. dr. sc. mons. Juraj Kolarić: Uloga Družbe "Braća Hrvatskoga Zmaja" u stvaranju kulta Zrinskih i Frankopana	207
Mr. sc. Vladimir Kalšan: Graditeljska ostavština Zrinskih u Međimurju i njezino značenje danas	213
Popis suradnika u zborniku	225
Prilozi:	
Milovan Petković, dipl. iur.: Prijedlog za povijesno-pravnu reviziju sudskih presuda iz godine 1671. i političku rehabilitaciju Petra kneza Zrinskoga i Frana Krste kneza Frankopana	227
Zaključci sa znanstvenog skupa	235
Izješće sa znanstvenog skupa	239
Odluka Hrvatskog sabora o proglašenju 30. travnja spomendanom na Zrinske i Frankopane u Republici Hrvatskoj	245

Zrinska garda Čakovec

Udruga građana "Zrinska garda Čakovec" osnovana je 30. travnja 2001. godine u Čakovcu s ciljem očuvanja i promocije povijesne, kulturne i vojničke ostavštine slavne hrvatske plemićke obitelji Zrinski, koja je u Čakovcu stolovala od 1546. do 1670. godine, te promocije hrvatske povijesti i kulture u domovini i u svijetu.

Želja osnivača udruge bila je da zbivanja vezana uz Zrinske, a posebno uz žrtvu Zrinskih koja je bila uzor mnogim drugim mučenicima koji su se kroz povijest žrtvovali za slobodnu i neovisnu Hrvatsku, ne budu samo faktografski zabilježena, nego pravično i dostojno obilježena.

Cilj osnivanja udruge je da se više spozna bit, smisao i značenje tih zbivanja, a da se primjer vjere, nade, ljubavi i težnje za pravедnošću, slobodom i neovisnošću koje su živjeli Zrinski sačuva i nadalje ugrađuje u hrvatski nacionalni i kulturni identitet, društveni napredak, njezine ciljeve i opći razvoj.

U sklopu Udruge djeluje povijesna postrojba s gardistima, topnikom i bubnjarskim orkestrom u povijesnim odorama iz vremena Zrinskih. Zrinska garda ima iza sebe stotine nastupa u Hrvatskoj, Mađarskoj, Slovačkoj, Poljskoj, Austriji, Francuskoj i Italiji.

Geslo i pozdrav udruge riječi su iz stiha preuzetog iz pjesme Frana Krste Frankopana "*NAVIK ON ŽIVI KI ZGINE POŠTENOM!*", riječi koje vrijede za sve i svakoga u svim vremenima, a govore o tome da ostaje u sjećanju naroda zauvijek živjeti onaj koji je živio i umro pošteno.

Udruga je u Čakovcu podigla spomenik Nikoli Zrinskom Sigetskom u perivoju Zrinskih, a u dvorištu Zrinskoga grada spomenik Petru i Katarini Zrinski i Franu Krsti Frankopanu "Oproštaj".

U okviru obilježavanja desete obljetnice svoga osnutka i djelovanja veliki projekat Zrinske garde Čakovec je i održavanje međunarodnog znanstvenog skupa o Zrinskim i Frankopanima u Čakovcu.

Skup se održao u nastojanju da se prodube postojeće i iznesu nove spoznaje o zbivanjima vezanim uz Zrinske i Frankopane, njihovom značenju za Hrvatsku i njihovom doprinosu u raznim područjima.

Održavanje skupa imalo je za cilj da se pruži znanstvena podrška inicijativi Zrinske garde Čakovec da se 2011., kada naša Hrvatska bude na pragu ulaska u Europsku uniju, i kada se obilježava 340. godišnjica pogubljenja Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, od strane Hrvatskoga sabora 30. travnja proglasi *Spomendanom na žrtvu Zrinskih i Frankopana* u Republici Hrvatskoj.

Na kraju, koristim ovu prigodu upoznati vas s važnim ciljem Zrinske garde Čakovec te istaknuti kako od ovog skupa očekujemo i znanstvenu potporu njegovom konačnom ostvarenju. Naš je cilj da 2011. godine, na 340. godišnjicu pogibije Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana te neposredno pred ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju, Sabor Republike Hrvatske proglasi 30. travnja Spomendanom na žrtvu Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj. Zrinska garda Čakovec za ovu je inicijativu dobila potporu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Matice hrvatske, kao i mnogih drugih institucija i ustanova te mjesta čija se povijest veže uz život i djelovanje obitelji Zrinski i Frankopan.

Pozivam vas, poštovane sudionike i uzvanike ovog znanstvenog skupa, da iskažete potporu ostvarenju ovog cilja, kako bi zajednički ostvarili težnju prijašnjih i sadašnjih naraštaja hrvatskog naroda da ovi hrvatski junaci i mučenici dobe zasluženo priznanje za iskazano junaštvo i nesebičnu žrtvu. Iz istog razloga s ovoga mjesta, u ime Zrinske garde Čakovec, izražavam duboko uvjerenje da bez obzira na pojedinačna razmišljanja ili stavove, neće doći do promjene datuma proslave Dana županije te da ćemo i dalje 30. travanj, kao i sedamnaest godina do sada, obilježavati kao naš županijski praznik.

Nema europske Hrvatske bez nacionalno svjesne Hrvatske i nema modernih europskih građana bez svijesti da su njihovu sadašnjost stvarali tvorci njihove nacionalne prošlosti. Poklonimo im se na dostojan način priznajući im važnost i mjesto u našem hrvatskom i europskom identitetu.

U Čakovcu, 6. listopada 2010.

predsjednik Zrinske garde Čakovec
Alojzije Sobočanec, dipl. oec.

Dr. sc. Nataša Štefanec, izv. prof.
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu

STRUKTURA POSJEDA NA ZRINSKIM IMANJIMA I POREZNI POPISI MEĐIMURJA I OKOLICE (c. 1550. – c. 1610.)

Sažetak

Autorica prezentira i analizira dosad malo korištene i neobjavljene porezne i vlastelinske popise i račune zrinskih imanja, posebice porezne popise Međimurja od druge polovice 16. stoljeća do 1610. godine. Podatke komparira s popisima obližnjih posjeda obitelji Bánffy te s popisima drugih zrinskih imanja u razmatranom razdoblju. Rad na spomenutim popisima dio je istraživačkog rada na objavljivanju proto-statističkih izvora na mrežnoj stranici *Populus* pri Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta (www.ffzg.hr/pov/zavod/demografija), a koji financira MZOŠ.

Ključne riječi

Zrinski, Međimurje, 16. stoljeće, porezni popisi, gospodarska povijest, demografija

***

U brojnim turbulentnim događajima 16. stoljeća, u kojima su dominirali okršaji s Osmanlijama, ali ne manje i unutarnji politički i vjerski sukobi među lokalnim plemićima i velikašima, Zrinski su bili jedna od nekoliko rijetkih obitelji u Hrvatsko-slavonskom Kraljevstvu, koja je održala svoj politički i ekonomski status i utjecaj. Štoviše, tijekom 16. stoljeća, obitelj je doživjela i konjunkturu te je povoljnim bračnim i nasljednim ugovorima, darovnicama i razmjenama u znatnoj mjeri povećala broj svojih posjeda, proširivši ih i na samo Ugarsko Kraljevstvo¹.

Puno govori o našem društvu, historiografiji i udžbenicima povijesti to što se više pažnje posvećuje padu Zrinskih, njihovu pogubljenju i mučeništvu, nego što se analizira mehanizme njihova višestoljetnog uspjeha. Usljed stalnog inzistiranja na tom mučeništvu te zbog često anakronog i simplificiranog izjednačavanja povijesti Zrinskih i hrvatske ranonovovjekovne povijesti, manje se istražuje i saznaje o praktičnim mehanizmima koji su Zrinske, za razliku od oslabljenih i marginaliziranih hrvatskih i slavonskih političkih institucija i elita, stoljećima držali u vrhu regionalne politike, a i iz kojih se doista može učiti. Opstanak u onodobnoj politici bio je ponajprije pitanje praktičnosti i obavještene procjene, pri čemu se uvijek čekalo da neka moćna obitelj ili staleška skupina napravi pogrešnu procjenu ne bi li se zasjeo na njezino mjesto. Zrinski se u toj politici nisu prezentirali ni ponašali kao mučenici, nego su se stoljećima vrlo dobro uspijevali pozicionirati, dugoročno i planski razvijajući razne sfere političkog, vojnog i ekonomskog

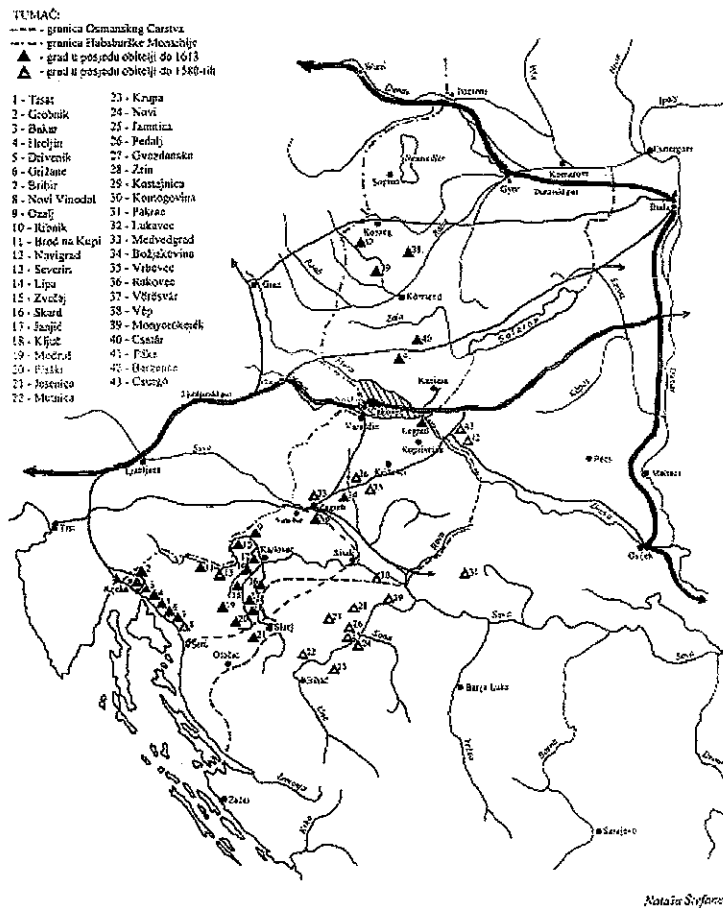
¹ O zrinskom stjecanju posjeda opširnije u Nataša Štefanec: *Heretik Njegova Veličanstva. Povijest o Jurju IV. Zrinskom i njegovu rodu*. Barbat, Zagreb, 2001., 19–40.

utjecaja (sve do Petrovih pomalo naivnih političkih procjena). Ipak, osim na načelnoj razini, malo se znade o brojnim praktičnim političkim izborima, društvenoj pokretljivosti, obavještenoj međunarodnoj politici koju su vodili, o klijentelističkim mrežama, utjecaju, luksuzu i bogatstvu kojim su raspolagali i koji su bili sasvim iznimni u hrvatskom ranonovovjekovnom društvu. Malo se znade i o praktičnom funkcioniranju zrinskih vlastelinstava, koja su stoljećima bili pravi temelj njihove vojne i političke moći.

***

Posjede Zrinskih, u razdoblju koje razmatram, možemo podijeliti na četiri velike skupine: ugarske posjede koncentrirane oko Monyorókeréka i Vépa s Čakovečkim vlastelinstvom, Ozaljsko vlastelinstvo s Ribnikom, Brodom na Kupi i pripadajućim imanjima te primorske posjede, odnosno, Vinodol sa sjedištem u Grobniku. Četvrta, velika skupina posjeda koncentrirana uz Unu i po obroncima Zrinske gore napuštana je već od 1550-ih, a službeno je izgubljena 1577-8., nakon pada Zrina i Gvozdanskog u osmanske ruke (vidi kartu).

Posjedi obitelji Zrinski u drugoj polovici 16. stoljeća s glavnim trgovačkim putovima u regiji

Zrinski su prihode izvlačili iz ubiranja vlastelinskih daća, poljoprivredne djelatnosti, ali i pomorske i kopnene trgovine, odnosno od prolaska trgovine njihovim posjedima. U razdoblju koje razmatram, osmanska opasnost pomaknula je trgovačke putove sa senjske rute i prostora Hrvatsko-slavonskog Kraljevstva na sjever. Zrinski ulazak u posjed Međimurja i ostalih ugarskih posjeda, kao i njihov pomak prema sjeveru, bili su vrlo isplativi strateški potezi u povijesti obitelji. Naime, godine 1565., oko 50 % ukupne svote na cijeloj graničnoj liniji habsburških Nasljednih zemalja i Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva ubirano je na carinarnici u Nedelišću jer se ova nalazila na jednom od dva najfrekventnija trgovačka puta. Takozvano Ljubljanskoj cesti (Budim-Ptuj-Ljubljana-Venecija...) koja je funkcionirala uz isto tako frekventan Dunavski put (Budim-Pozsony-Beč-Linz-Regensburg-Nürnberg-Frankfurt ...).²

Tek početkom 17. stoljeća trgovina govedima je opet znatnije krenula kroz hrvatski ranonovovjekovni teritorij - i to prema Bakru i Rijeci koji su već 1590-ih postali konkurenti, posebno zbog trgovine solju.³ Zrinski u 16. stoljeću još nisu toliko sami trgovali, koliko će to činiti u 17. stoljeću kad su izgrađivali i vlastite nove luke, nego su svoje luke davali u zakup. Ubirali su i prilične prihode od tranzita svojim vlastelinstvima, na takozvanim privatnim mitnicama i gazištima. Čakovcu su podijelili privilegij trgovišta te u svibnju 1579. godine proglasili potpunu slobodu trgovine u gradu.⁴

Konkretnije izvođenje zaključaka o ekonomskom i demografskom stanju Zrinskih posjeda u 16. i 17. stoljeću pretpostavlja rekonstrukciju naseljenosti imanja, broja kmetova i njihovih podavanja na osnovu proizvođače na rustikalu, rekonstrukciju prihoda generiranih iz alodijalne proizvodnje, rekonstrukciju trgovačke djelatnosti vlastelina i prihoda od tranzita kroz njegove posjede te rekonstrukciju vlastelinske potrošnje. Zasad smo još daleko od konačnih zaključaka, ali neke tendencije mogu se ustanoviti. Podatke koji nam trebaju možemo dijelom naći u različitim sačuvanim dokumentima sa zrinskih posjeda. Tu su procjene vrijednosti pojedinih posjeda i vlastelinstava, urbari, razni računi i obračuni prihoda i potrošnje izrađivani za svako pojedino vlastelinstvo, trgovačke narudžbe, kraljevski porezni popisi i slično. Arhivi još uvijek sadrže brojnu neobjavljenu građu, no posebice su nas Josip Adamček i Ivan Kampuš zadužili opsežnim istraživanjima gospodarskog i demografskog funkcioniranja hrvatsko-slavonskih plemićkih posjeda, a tu su i dragocjene zbirke izvora koje su objavili Samu Barabás, Emil Laszowski, Rade Lopašić, Rajka Modrić, István N. Kiss, Ivan Erceg, Vera Zimányi i drugi.⁵

2 Othmar Pickl. "Der "Dreissigst im Windischland" Organisation und Ertrag des ungarischen Aussenhandelszolls in Oberlawonien im 16. Jahrhundert." u *Im Lebensraum der Grenze*. Graz, 1971., 155-176, postotci 168, 175; Othmar Pickl. "Pettau - ein internationaler Handelsplatz des 15. und 16. Jahrhunderts." u *Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark*. Vol. 62. Graz, 1971.

3 O sporovima doznajemo na osnovu spisa iz Haus-, Hof- und Staatsarchiva (Innerösterreichische Akten. Triest-Istrien. 1564-1657. Specialia. Fasc. 3. Fol. 14-40). Vidi i u: Štefanec, 2001., 173-174; Trgovina za Bakar i luke u Primorju je prolazila preko Gorskog kotara, a u Primorju su Zrinski držali monopol na trgovinu od druge polovice 16. stoljeća. Adamček, 1980., 329, 750-751.

4 O prihodima od mitnica, luka i gazišta u 16. stoljeću vidi: Štefanec, 2001., 164-178, 180.

5 Uz već nabrojane radove donosim temeljnu objavljenu literaturu o Zrinskim u razmatranom razdoblju (abecednim redom): Josip Adamček - Ivan Kampuš. *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću*. Zagreb, 1976.; Josip Adamček. Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća. Zagreb, 1980.; Josip Adamček. "Zrinsko-Frankopanski posjedi u XVII. stoljeću." u *Radovi*. Br. 2. Zagreb, 1972., 23-46; Samu Barabás. "Zrinyi György birtokainak fölcseleése." u *Történelmi tár*. Budapest, 1895., 329-357; Zvonimir Bartolić. Sjeverno hrvatske teme. Sv. I-III. Čakovec, 1980.-1985.; Sándor Bene - Gábor Hausner (ur.). *A Zrinyiek a magyar és a horvát történelemben*. Zrinyi Kiadó. Budapest, 2007; Tomislav Đurić - Dragutin Feletar. *Navik on živi ki zginje posteno*. Zagreb, 1994; Jadranska Damjanov (ur.). *Zrinski i Europa*. Zagreb, 2000; Ivan Erceg. "Izvještaj o ekonomskom položaju i mogućnostima unapređenja proizvodnje na veleposjedu plemićke obitelji Zrinski (-Frankopan) na sjevernojhrvatskom primorju godine 1675." u *Acta historico-oeconomica*. Vol. 20. Zagreb, 1993, 7-117; István N. Kiss (prir.). *Monumenta Zrinyiana. Pars Oeconomica. Tomus II. Insula Muraköz. (1635-1720)*. Budimpešta, 1991.; Vjekoslav Klaić. *Povijest Hrvata*. Zagreb, 1973.; Milan Krulhek. *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog Kraljevstva tijekom 16. stoljeća*. Zagreb, 1995.; Milan Krulhek. *Posjedi i gradovi Zrinskih i Frankopana u XVII. stoljeću*. Zagreb, 1971.; Wilhelm Kuhlmann - Gábor Tuskás - Sándor Bene (ur.). *Militia et Litterae. Die beiden Nikolaus Zrinyi und Europa*. Max Niemeyer Verlag. Tübingen, 2009.; Ivan Kukuljević Sakcinski. *Zrin grad i njegovi gospodari*. Zagreb, 1883.; Zoran Ladić (ur.). *Povijest obitelji Zrinski: Zbornik*. Zagreb, 2007.; Emil Laszowski. *Urbar vinodolskih imanja knezova Zrinskih*. Zagreb, 1915.; Emil Laszowski. *Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana*. Zagreb, 1951.; Emil Laszowski. *Gorski kotar i Vinodol. Dio državine knezova Frankopana i Zrinskih. Mjestopisne i povijesne crtece*. Zagreb, 1923.; Emil Laszowski. *Grad Ozalj i njegova okolina. Mjestopisne i povijesne crtece*. Zagreb, 1933.; Emil Laszowski. *Ribnik*. Zagreb, 1893.; Radoslav Lopašić. *Karlovac. Povijest i mjestopis grada i okolice*. Karlovac, 1993.; Radoslav Lopašić. *Oku Kupe i Korane*. Zagreb, 1895.; Matija Mesič. *Život Nikole Zrinskog, Sigetskog junaka*. Zagreb, 1866.; Anđelko Mijatović. *Zrinsko-Frankopanska urota*. Zagreb, 1992.; Rajka Modrić (ur.). *Popis i procjena dobara (1672-1673.)*. Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana. Vol. 1. Zagreb, 1974.; Miljenko Pandžić - Milan Krulhek (ur.). *Hrvatski knezovi Zrinski i Frankopani. Katalog izložbe*. Zagreb, 1971.; Hrvoje Petrić - Dragutin Feletar - Petar Feletar. *Novi Zrin. Samobor*, 2001.; *Posljednji Zrinski i Frankopani-zbornik*. Zagreb, 1908.; Vera Zimányi. "Esportazione di bovini ungheresi a Venezia nella seconda metà del secolo XVI." u *Venezia e Ungheria nel Rinascimento*. Firenca, 1973., 145-156; Vera Zimányi. "Neki aspekti prometa i prihoda pomorskih luka obitelji Zrinski u XVII. stoljeću." u *Jadranski zbornik*. Vol. 11. Pula-Rijeka, 1983., 265-279; Vera Zimányi (prir.). *Monumenta Zrinyiana. Pars Oeconomica. Tomus I. Bona Maritima (1627-1685)*. Budimpešta, 1991., itd.

***

Oprmirerit ću nekoliko mogućih načina izvođenja i zaključivanja. Za ozaljske posjede i Vinodol raspoložemo s izuzetno zanimljivim računima vlastelinstava koje su pisali upravitelji ili gubernatori, a u kojima je pobrojana sva potrošnja, od sapuna, luksuzne hrane i vina, skupih platana i stakla te svakovrsne luksuzne kolonijalne robe do potrošnje na radnike i transport, a popisani su i svi prihodi, od ovaca, vina, žita, podavanja i slično.⁶ Čim bi se ozaljsko ili vinodolsko vlastelinstvo našlo u nestašici novca, računi su se podmirivali iz blagajne onog drugog. Obično je u nestašicu zapadao Vinodol jer je vinodolski gubernator bio zadužen za kupovinu robe od zrninskih trgovaca u Veneciji i Trstu. Viškovi prihoda sa svih ovih posjeda, kao i roba koja se kupovala u Italiji i Primorju usmjeravana je u razmatranom razdoblju ponajviše prema čakovečkom dvoru.⁷ Nikola Zrinski je 1550-2. godine u više navrata opskrbljivao i palatina Tamása Nadásdy morskom ribom koja je u Čakovec stizala iz Vinodola.⁸ Osim što donose brojne podatke o svakodnevnom životu i navikama, usporedbom računa iz raznih razdoblja može se vidjeti, primjerice, da je obiteljska potrošnja s Nikolom VI. Zrinskim izmaknula kontroli jer su on i supruga Ana Nadásdy živjeli veoma rastrošno. Tako je 1593. godine s oba vlastelinstva prikupljeno oko 3.195, a potrošeno oko 3.282 libara, dok je 1608. godine prikupljeno oko 3.590, a potrošeno oko 6.829 libara.⁹ Novac je velikim dijelom trošen na skupocjena platna, staklo i druge predmete svakodnevne uporabe.

Uglavnom, računi ovih vlastelinstva pokrivaju nekoliko desetljeća od 1590-ih do 1620-ih, a usporedba podataka koje donose sa saznanjima iz raznih drugih izvora omogućuje nam dublje uvide u ekonomsko funkcioniranje, ali i demografsku strukturu ovih vlastelinstava. Važni su i za prostor Čakovečkog vlastelinstva jer je roba iz Primorja i Italije uglavnom odvožena na dvor u Čakovcu.¹⁰ Ipak, sličnih detaljnih računa za ostala vlastelinstva u 16. stoljeću, pa tako i za samo Čakovečko vlastelinstvo, zasad nisam pronašla, makar bi vjerojatno dali još zanimljivije podatke, pošto je razna roba za dvor naručivana i iz Beča (gdje su Zrinski još za Nikole IV. imali kuću¹¹), te iz njemačkog i ugarskog prostora, a ne samo iz Primorja i Italije.

Nadalje, za samo Čakovečko, ali i ostala zrinska ugarska vlastelinstva sačuvana je za razmatrano razdoblje jedna važna procjena posjeda iz 1592. koja omogućuje rekonstrukciju strukture prihoda na vlastelinstvima, čak i rekonstrukciju izgleda posjeda (lokaciju ribnjaka, mlinova, mitnica, gazišta, vinograda i slično), kao i rekonstrukciju naseljenosti.¹² Obrada ovog popisa daje zaključiti da su se vlastelinstva Čakovec i Monyorókerék podudarala u strukturi posjeda, osim što je Čakovečko vlastelinstvo bilo nešto veće. Ova dva vlastelinstva bitno su se razlikovala jedino po zaradama na mitnicama i gazištima (omjer desetine od ovih prihoda je u odnosu 1000 naspram 140 forinti godišnje u korist Čakovečkog vlastelinstva). Ova su vlastelinstva po приходima od trgovine nadmašivala sve ostale zrinske posjede u razmatranom vremenu. Na vlastelinstvima Čakovec i Monyorókerék najviše prihoda vlastelinima donosilo je vinogradarstvo, a tek potom uzgoj žitarica. Na Čakovečkom vlastelinstvu prihodi od vina iznosili su oko 69 % od svih prihoda, a i na vlastelinstvu Monyorókerék bili su viši od 60 %. Uzgoj stoke imao je ovdje gotovo minornu ulogu, možda samo za lokalne potrebe. Goleme količine novca zaradivane su na vinu, na vinskoj desetini i gornici, koje su redovno ubirane obje, za razliku od zrninskih posjeda u Hrvatskom Kraljevstvu, gdje je obično ubirano jedno od tih podavanja, zbog manjeg udjela vina u

vrijednosti ukupne proizvodnje. Vinom su Zrinski trgovali i na ozaljskom vlastelinstvu jer su kao plemići imali pravo prvokupa i vinotočja što ostalo stanovništvo nije imalo. Juraj Zrinski bio je u dugogodišnjem sporu sa zapovjednikom Karlovca, koji mu je zabranjivao držati tavernu i mitnicu na Kupi pred gradom i prodavati vino vojsci, optužujući ga da se tamo okupljaju špijuni. Ipak, prihodi od vina na ovim sjevernim posjedima bili su neusporedivo viši od onih na ozaljskim imanjima.¹³ Kad bismo na raspolaganju imali još neku procjenu zrninskih imanja poput ove iz 1592., mogli bi se izvlačiti dalekosežniji zaključci o strategijama upravljanja vlastelinstvom, ali i o samoj ekonomskoj i demografskoj povijesti Međimurja.

Nadalje, vrlo su nam važni izvori iz kojih možemo dobiti naznake o demografskoj strukturi vlastelinstava. O naseljenosti je ovisila količina vlastelinskih prihoda od raznih kmetških novčanih i naturalnih podavanja, a većina vlastelina je prema kraju 16. stoljeća sve više širila svoje alodijalne posjede, koje se obrađivalo tlakom, pa su vlastelini i zbog korištenja tlake nastojali što bolje naseliti svoje posjede. O naseljenosti selišta ovisilo je organiziranje proizvodnje, kao i mogućnost daljnjeg krčenja zemlje. Stoga su nam vrlo vrijedni izvori poput urbara koji bilježe broj i obveze naseljenih podanika te razni drugi popisi podavanja (crkvi ili zemljoposjednicima) koji su rađeni s ciljem bilježenja ljudskih i financijskih potencijala vlastelinstva, a danas nam, ako ih prikupimo u dovoljnoj mjeri i dovoljnim serijama, mogu poslužiti za djelomičnu rekonstrukciju demografskog stanja.

Zrinski su ulagali velik trud u naseljavanje svojih posjeda, posebno onih ugarskih, o čemu svjedoči i naseljavanje područja današnjeg Gradišća kmetovima s njihovih hrvatskih posjeda. Godine 1592., omjer ukupnog broja selišta na vlastelinstvima Monyorókerék i Čakovec bio je 38 % naspram 62 %, što znači da je potonje vlastelinstvo bilo mnogo veće. Čakovečko vlastelinstvo bilo je vrlo gusto naseljeno (863 naseljena naspram 85 pustih selišta), dakle naseljenih je selišta bilo oko 91 %. Na vlastelinstvu Monyorókerék, gdje su naseljavani i zrinski podanici iz Hrvatskog Kraljevstva, taj se broj kretao oko 77 % (444 naseljena naspram 133 pusta selišta).¹⁴ Naime, ove krajeve, koji su bili napušteni u ranijim vremenima, tek se prema polovini 16. stoljeća počelo jače naseljavati.¹⁵ Novim doseljavanjima do 1590-ih, već su uspostavljena brojna nova naselja, potomci kojih su i neka današnja hrvatska naselja u Gradišću.¹⁶

Na ostalim zrinskim imanjima, postotke naseljenosti istraživao je još Adamček u sklopu svojih istraživanja urbara i sličnih spisa za cijelo područje Kraljevstva. Prema Adamčkovim podacima, prvotno opustošena vlastelinstva na hrvatskom području počela su se polako oporavljati od 1580-ih. Godine 1598. Ozaljsko je vlastelinstvo bilo potpuno naseljeno, a u Ribniku je bilo samo 5,6 % pustih selišta, što je bio preokret u usporedbi sa stanjem od oko 40 godina prije, kad su velika područja oko Broda na Kupi i Moravica bila sasvim opustjela i gdje je godine 1558. bilo samo 16,5 naseljenih selišta. Adamček računa da je godine 1579. na vlastelinstvu Dubovac bilo oko 22 % pustih posjeda, a 1581. godine 12 %.¹⁷ Ipak, na Ozaljskom i Ribničkom vlastelinstvu činjenicu dobre naseljenosti selišta treba razmotriti u kontekstu prvotne potpune opustošenosti i zapuštenosti prostora. Naime, dobar dio prije postojećih selišta sasvim je nestao, tako da i 100 % naseljenost preostalih selišta ovdje nije značila postizanje negdašnje gustoće stanovništva i naseljenosti. Uz to, na ozaljskom su vlastelinstvu prevladavale šume i neiskrčene površine, a guste su se šume na vlastelinstvu Ribnik nalazile uz svako naselje. Zarasla i napuštena nekadašnja selišta zahtijevala su ponovnu kultivaciju da bi uopće bila ponovno popisivana kao selišta. Vinodolsko vlastelinstvo bilo je dobro naseljeno, no struktura stanovništva u Vinodolu, s puno slobodnjaka, veoma se razlikovala od stanja na ostalim zrinskim posjedima. U socio-demografskoj strukturi Vinodola, prevladavali su zakupnici i slobodni seljaci te Vlasi, pa se Vinodolom ponešto drugačije gospodarilo, a i struktura se prihoda razlikovala od klasičnih kontinentalnih vlastelinstava, tako da se podaci ne mogu komparirati na istoj ravni. Ovaj

6 Hrvatski državni arhiv. Arhiv obitelji Sermage. Kutija 44, 1.1; kutija 78, 1.9., itd.

7 Više u: Štefanec, 2001., 145-164, 191-194.

8 Adamček, 1980., 307.

9 Hrvatski državni arhiv. Arhiv obitelji Sermage. Kutija 44, 1.1; kutija 78, 1.9.

10 Ibid; Obrada raznih zrninskih računa u: Adamček, 1980, 750-755; Štefanec, 2001., 145-164, 191-194; Nataša Štefanec. "IV. és V. Zrinyi György," u Bene - Hausner, 2007., 87-112.

11 Godine 1563. kuću u Beču imali su samo Zrinski, uz ugarske obitelji Kanizsai i Nádasdy te uz ugarskog kancelara koji bi tamo boravio stalno. Géza Pálffy. "Der Wiener Hof und die ungarischen Stände im 16. Jahrhundert." u *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*. Bd. 109. Hefi 3-4. München, 2001., 346-383, ovdje 359.

12 Samu Barabás. "Zrinyi György birtokainak fölbecslése." u *Történelmi társ.* Budapest, 1895., 329-357.

13 Štefanec, 2001., 170-172, 175-176; Adamček, 1980., 313-315.

14 Barabás, 1895., 329-357; Štefanec, 2001., 176-177.

15 Štefanec, 2001., 65.

16 Niz istraživanja na te teme obavili su Felix Tobler, Johann Dobrovich, Bernhard Zimmerman i drugi.

17 Adamček, 1980., 255-256, 537.

kratak pregled ipak dopušta zaključak da su do 1590-ih Zrinski ozbiljno nastojali naseliti svoje posjede i obnoviti nestala selišta, kao i ona skoro potpuno napuštena u 1560-ima.

***

Konteksta radi, ilustrirala sam neke mogućnosti zaključivanja o ekonomskom funkcioniranju vlastelinstava, na osnovu raspoloživih izvora. Ipak, ovi nam izvori još uvijek ne omogućuju rekonstrukciju fenomena i procesa u dužem vremenskom razdoblju, jer ne raspoložemo dužim serijama izvora koji bi pokrivali sva zrinska imanja. Nadalje, podatke iz izvora teško je unificirati jer koriste mjerne jedinice i valute koji se bitno razlikuju od užeg ugarskog prostora do Jadrana, a i njihovo značenje i iznosi su se s vremenom mijenjali, što predstavlja prilične probleme za statističku obradu. Potreban je niz prilagodbi, ako se želi sustavno elektronički obraditi nabrojane tipove izvora, već i stoga što su oni najčešće izrađivani s drugom svrhom od one za koju su nama potrebni. Rad na objavljivanju proto-statističkih izvora ranonovovjekovnu hrvatsku povijest izvodi se u okviru projekta "Populus", pri Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu.¹⁸ Takvo objavljivanje izvora će se vremenom, nakupljanjem objavljene i obrađene građe, omogućiti dalekosežnije interpretacije.

U tijeku je obrada poreznih popisa Međimurja od 1530-ih do 1620-ih. Porezni popisi pohranjeni su na mikrofilmovima u Mađarskom državnom arhivu na Obudi. Dosad su rijetko korišteni u hrvatskoj historiografiji. Raniji su iz vremena kad je veći dio Međimurja bio u posjedu obitelji Ernušt (Hampo), zatim slijede popisi koji registriraju posjede Keglevića, a potom i popisi zrinskih imanja. Za ovu priliku odbrala sam dijelove poreznih popisa županije Zala i to popise zrinskih imanja (Čakovečko vlastelinstvo) te popise susjednih imanja obitelji Bánffy (Banić), koji mogu poslužiti kao dobar komparativan materijal – tim prije jer su Zrinski u razmatranom vremenu bili u uskim rodbinskim vezama s obitelji Bánffy. Na odabranom materijalu ilustrirat ću kakve podatke i probleme donose popisi, te na koje ih načine možemo sistematizirati i koristiti, posebice kad jednom budu objavljeni u cjelini za 16. i 17. stoljeće.

Popisi su tipološki srodni, no razlikuju se po razini generalizacije, od sasvim sumarnih do opširnijih. Popisuju nazive i tipove mjesta unutar vlastelinstva, vlasnike, broj porti/selišta, broj i vrstu činovnika i podanika u pojedinim mjestima, napuštena mjesta i selišta te selišta i mjesta koje su zauzeli Osmanlije, itd. Popisi prije 1598., rađeni su po portama, a 1598. i nekoliko narednih godina po domovima (*domus*), odnosno kućama, zbog porezne reforme koju se tada nastojalo uvesti. Iako su popisi po domovima puno detaljniji, nakon nekog vremena vratilo se ipak na jednostavnije popise po portama. Više-manje cjelovite podatke iz popisa uređene u tablice donosim u dodatku.

Vrlo je zanimljiv jedan u potpunosti sačuvan, no nedatiran popis iz vremena Jurja Zrinskog, za kojeg smatram da ga, usporedbom s ostalim popisima, možemo datirati između 1579. godine (spominje Jurja IV. Zrinskog kao vlasnika i Čakovec kao trgovište - *oppidum*) i 1587. godine, jer iz 1588. imamo prvi idući datirani spis.¹⁹ Popis bilježi naseljena mjesta koja su u ratnim operacijama (1565/6., ali i kasnije) pala pod Osmanlije te mjesta koja su ostala pod vlašću vlastelina. Bilježi i napuštena selišta (*deserte*) te broj siromaha, *inquilina*, slobodnjaka i vlastelinskih slugu. Većinu imanja u Međimurju držao je tada Juraj IV. Zrinski *spectabilis, generosus as magnificus dominus* (vidi tablicu u dodatku).

U ovom trenutku može se izvući nekoliko zaključaka. Na zrinskim imanjima bilo je u to vrijeme znatno više slobodnjaka nego na Bánffyevim. Znatno broj slobodnjaka može svjedočiti o tome da su Zrinski i Međimurje naseljavali novim stanovništvom sa starih posjeda s kojih su u to vrijeme polako odlazili. Preseljavano stanovništvo bi obično po dolasku (slučaj Građišća) dobivalo višegodišnje povlastice, oslobođenje od podavanja, dike i tlake. Povlastice su mogle biti i produžavane, a mogle su s vremenom uroditi i poboljšanjem socijalnog statusa.²⁰ Vjerojatno su slični uvjeti naseljavanja vrijedili i za područje

Međimurja i istočne Kraljevske Ugarske, a povlastice su u vrijeme razmatranog popisa još uvijek mogle biti na snazi. Velik udio slobodnjaka mogao bi biti posljedica takvog povlaštenog naseljavanja. Nadalje, na zrinskim imanjima bilo je znatno više vlastelinskih slugu. Poznato je da su Zrinski kao magnati na svojim imanjima držali niže plemstvo koje je za njih obavljalo razne službe, o čemu svjedoči i nekoliko eksplicitnih spominjanja sitnog plemstva, bilo prebjeglog, bilo naseljenog, uz libertine i slugu u samim razmatranim popisima. Porezni popisi na žalost ne popisuju alodij, samo rustikal, tako da iz njih ne možemo dobiti omjer alodija i rustikala. Za to su nam potrebni urbari s kojima još uvijek ne raspoložemo u dovoljnoj mjeri. Ipak, postojanje tolikih slugu može uputiti na postojanje velikog alodija i uopće na činjenicu da je u središtu ovog zrinskog vlastelinstva bio glavni zrinski dvor, dakle i sjedište klijentelističke mreže Zrinskih.

Nadalje, sjeverno od Mure, na dobrima četvorice Bánffyja, nalazimo niz sela koja su označena kao osvojena, dok na zrinskim imanjima južno od Mure, ali i u cijelom Međimurju, nisu zabilježena osvojena sela. Zabilježeno je, doduše, jako puno *deserti* i spaljenih selišta, što upućuje na velika neprijateljska haranja uslijed ratnih operacija. Na osnovu popisa moguće je preciznije utvrditi koliko je u trusnim godinama nakon pada Szigeta, kraj s lijeve i desne strane Mure bio opustošen. Samo petina (20-22 %) selišta na Bánffyevim imanjima ostala je naseljena, s time da na dosta mjesta u popisu pusta selišta nisu ni popisana brojem, već se samo kaže da je sve u tom selu pusto. Kad bi bila sustavno iskazana brojem, udio naseljenih selišta bio bi doista znatno niži. Na zrinskim i ostalim međimurskim imanjima nigdje se ne spominje da je "sve pusto", znači nemamo tu nesigurnu varijablu. K tome, ovdje je popisano više od 34-35 % naseljenih selišta, što je znatno više nego s druge strane Mure. Treba uzeti u obzir da su popisivači na terenu često dobivali krive informacije da bi se platio manji porez, no i uz tu činjenicu, Osmanlije su zasigurno poprilično poharale i uništile kraj. Ipak, nisu osvojile dijelove Međimurja, a Zrinski su odmah započeli s obnovom imanja. Ako uzmemo u obzir već spominjanu procjenu dobara dvadesetak godina kasnije, iz 1592. godine, vidimo da je broj naseljenih selišta na Čakovečkom vlastelinstvu bio oko 91 %, što je vrlo visoka naseljenost, a na drugom ugarskom vlastelinstvu *Eberaw* ili *Monyorókerék*, gdje su također naseljavali izbjeglice iz Hrvatskog Kraljevstva, taj se broj kretao oko 77 %.

Popis porti za kraljevski porez (*dica*) u Međimurju i na imanjima obitelji Bánffy u okrugu sjeverno od Mure, između 1579. i 1587. Sumarni izračun.²¹

	Porte	Pauperes, inquilini	Servitores domini, libertini, nobiles per fugitivi	Deserte, combuste, depopulate etc.
Ladislaus et Johannes Bánffy	75	348	56	338
Nicolaus et Gaspar Bánffy	75	320	37	377
Međimurje – svi	246,5	564	385	701
Međimurje – samo Juraj Zrinski	209	465	357	612

Popis iz 1598. godine²² rađen je po domovima (*domus*) kmetova i *inquilina*, odnosno domaćinstvima, no na raspolaganju nam je sumarni popis koji nije poimeničan, već samo nudi podatke o broju domaćinstava u pojedinom selu koja su dužna plaćati porez. Ne nudi podatke o nenaseljenim ili napuštenim domaćinstvima. Ovaj popis zasad ne možemo komparirati s ostalima jer se bitno razlikuju popisne jedinice, a ni za *domus* ni za selište (*porta*) nemamo jednoznačan koeficijent s kojim bi trebalo množiti da bi se dobio broj stanovnika. Porta zaprema određen prostor, a unutar jedne porte

21 MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 340r-348r.

22 MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 483r, 504v-516v, dio popisa dike (dijelovi s lijeve i desne strane Mure, uključujući Međimurje) u županiji Zala iz 1598. godine.

18 Zasad se rad koncentrirao na vojne popise (takozvane muster liste) i na posebno zanimljive objavljene i neobjavljene popise kraljevskog poreza. Vidi: <http://www.ffzg.hr/pov/zavod/demografija>. Projekt financira MZOŠ. Voditeljica: Nataša Štefanec.

19 MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 340r-348r, dio popisa dike u županiji Zala (dijelovi s lijeve i desne strane Mure, uključujući Međimurje) iz razdoblja između 1579. i 1587. godine.

20 Štefanec, 2001., 44-45.

može se zateći više domova. Također, teško je utvrditi prosječan broj stanovnika po domaćinstvu. Ipak, usporedbom svih raspoloživih popisa bliskih 1598. godini i utvrđivanjem prosječnog broja *porti* po selu u mirnijim vremenima, moći će se napraviti procjena o tome koliki je bio prosječan broj *domusa* po *porti* u pojedinom selu. Ovaj posao tek predstoji.

Iz ovog specifičnog popisa doznajemo koja su sela bila naseljena, koliko su imala domaćinstava i u kakvom su odnosu po pitanju naseljenosti bila spram drugih sela. U Međimurju su u sklopu ovog popisa zabilježeni samo domovi u vlasništvu obitelji Batthyány i obitelji Zrinski. Obitelj Batthyány imala je u Međimurju 95 *domusa*, a Zrinski 1.897, što u okrugu između Mure i Drave čini ukupno 1.992 popisana *domusa*. Doznajemo i činjenice poput ove da se Mursko Središće (*Zerdahel*) spominje kao *judicatus sive oppidum*, što znači da je počelo napredovati u statusu.

Popis iz 1610. godine opet je rađen po portama.²³ Ima ih upola manje u odnosu na prvi ovdje razmatrani popis, što samo može značiti da je nakon obnove čakovečkog vlastelinstva provedene do 1590-ih, nakon pada Kanize 1600. godine, opet došlo do drastičnog pada naseljenosti i pustošenja područja jer su Osmanlije došle na samu granicu Međimurja. Usporedbom podataka iz prvog i trećeg ovdje razmatranog popisa Međimurja može se vidjeti da je ukupan broj *porti* u vlasništvu Zrinskih na području Međimurja u prvom slučaju (razdoblje između 1579. i 1587.), čak i nakon velikih razaranja bio 209, a 1610. godine spao je na doista niskih 111. Popis izričito spominje tatarsko haranje i spaljivanje posjeda oko Čakovca, Dubrave i Donjeg Kraljevca (*per tartarum combusta*), a Nedelišće se spominje kao popaljeno. Ova spaljivanja bila su neznatna u usporedbi s gotovo potpuno osvojenim dijelovima Zalaške županije s druge strane Mure, gdje nalazimo niz sela popisanih kao potčinjena Osmanlijama. Nadalje, glede Međimurja, Leskovec, Žiškovec i Čestijanec, koji su u ranijim popisima bilježeni u crkvenom vlasništvu, sada se više ne spominju u istom. Spominju se kao sučije (*judicatus*) sa Zrinskima kao vlasnicima. Na koncu, Mursko Središće (*Zerdahel*) sada je definitivno nazivano samo *oppidum*.

Napokon, iz svih ovih popisa doznajemo da Zrinski nisu bili jedini plemići koji su na području Međimurja u dužem trajanju posjedovali zemlju. Bilo je tu i drugih obitelji koje su kroz cijelo stoljeće opstale u ovim teškim vremenima, a koje su bile dovoljno imućne da ih se, kao pripadnike nižeg plemstva, obveže na plaćanje poreza. Popisi nude osnovu za rekonstrukciju njihove posjedovne situacije u dužem trajanju. Sukladno rečenome, ni obitelj Bánffy s druge strane Mure nije bila jedini posjednik. Primjerice, u tablici donosim izvadak za 2 od ukupno 91 mjesta u okrugu plemićkog suca Ivana Leghmana sjeverno od Mure (1598.).²⁴ Sela u tom okrugu redovno su imala nekoliko vlasnika (Nadásdy, Dersffy, Bánffy, Zrinski, itd.).

MJESTO	VLASNIK	BROJ DOMOVA
Also Lyndwa (Donja Lendava)	Gaspar Bánffy	34
	Georgius Bánffy	18
	Christophorus Bánffy	13
	Franciscus Nadásdy	11
	Franciscus Dersffy	8
Redich	Gaspar Bánffy	17
	Georgius Bánffy	10
	Christophorus Bánffy	8
	Franciscus Nadásdy	7
	Franciscus Dersffy	5

²³ MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 563r-576r, Popis dike u županiji Zala iz 1610. godine.

²⁴ MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 510v (1598.)

Primjerice, 1598. godine Zrinski su držali *domuse* u selima s više gospodara s druge strane Mure, u selu *Paka* 10, *Dömejeöldé* 9, *Hothoo* 5, *Chömöder* 5, *Karachon Zigete* 4 te u selima *Also et Feölseő Zebeczke* 8 *domusa*. I prethodni i potonji popisi bilježe njihova imanja s druge strane Mure. Makar su okruzi sjeverno od Mure tada uvelike bili pod Osmanlijama, imanja i stari vlasnici svejedno su popisivani.

***

Zaključno mogu konstatirati da su još četrdesetak godina ranije, povjesničari kao Josip Adamček i Ivan Kampuš, uz trud ulagan u odgonetavanje starih spisa, ulagali i velike napore u njihovo procesuiranje i statističku obradu. Danas nam korištenje kompjutera znatno olakšava tehnički dio posla i omogućuje mnogo jednostavnije i brže baratanje podacima, nakon što ih sustavno obradimo i upišemo u tablice. Uz nekoliko odabranih izvora u tabeliziranom obliku, koje sam ponudila u dodatku, ilustrirala sam i neke od preliminarnih mogućnosti korištenja različitih protostatističkih serija izvora, mogućnosti koje će se sabiranjem i elektroničkom obradom nove količine građe zasigurno znatno povećavati i omogućiti nam dublje uvide u gospodarsku i demografsku povijest ranonovovjekovne Hrvatske.

Summary

Structure of the estates in Medjmurje and vicinity in the 16th century

Dr. sc. Nataša Štefanec, prof.

Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences Zagreb

The author presented and analyzed as yet unpublished and unused records of nobility estates in Medjmurje region and vicinity from 1540s to 1610s, as one of the earliest existing records of that kind. Regarding Medjmurje region, it mostly involves tax register, i.e. a list of the peasant households within the Čakovec manor owned by the Hampo, Keglević and Zrinski families. The lists are typologically related, but differ in the extent of generalization, ranging from summaries to more detailed ones. Names and types of places within the manor, owners, the number of peasant/serf households, the number and types of clerks and subjects in certain places, abandoned estates and those conquered by the Ottomans, etc. are listed. These data were compared with the records from the neighbouring estates owned by the Bánffy family.

Working on these records forms part of the research project involving publication of proto-statistical sources on the web page Populus at the Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences (www.ffzg.hr/pov/zavod/demografija), and is financed by the MZOŠ [Ministry of Science, Education and Sports].

Dodaci:

1. Porezni popis županije Zala po portama, između 1579. i 1587.
- dio okruga sjeverno od Mure²⁵

Generosi ac Magnifici domini de Also Lyndwa Ladislaus et Johannes Bánffy In Maiori Processu Sedis Kapornakh		Porte	Pauperes, inquilini	Servitores domini, libertini	Deserte, combuste, depopulate et deserte per hostes Turcarum
Dobronokh-oppidum	Non sub	1			0
Thornisthya-oppidum	Non sub	3	10	5	14
Lyppa-judicatus	Non sub	3	16		22
Chernesolcz-judicatus	Non sub	2	7		8
Melnicze cum deklesin-judicatus	Non sub	3	19	6	14
Belotincz-judicatus	Non sub	4	11		13
Ganicza-judicatus	Non sub	1	20		14
Fyłowcz-judicatus	Non sub	1,5	14		10
Hozzufalw-judicatus	Non sub	0,5	16	3	15
Hethes-judicatus, Radamos-judicatus	Non sub	5,5	20	6	30
Kebele-judicatus	-	0			
Kuthos cum Zt. Erssebeth-judicatus	Sub	1	17		23
Cheztreggh-oppidum	Sub	0,5			
Wyfalw-judicatus	-	0			
Azzeagh-judicatus	Sub	0,5	10		20
Zenth Myhaly-judicatus	Sub	3	12		12
Zombathel-judicatus	Sub	4	17	4	20
Kapolna-judicatus	Sub	3	10	2	5
Nempthy-oppidum	Non sub	3	14	4	13
Redich-judicatus	Non sub	2,5	16		12
Thottfalw-judicatus	Non sub	4	16		12
Z(enth) Myklos-judicatus	Non sub	3	10		8
Weolgyfallw-judicatus	Non sub	4	10		9
Lakos-judicatus, Kapcha-judicatus	Non sub	2	10		12
Also Lyndwa-oppidum	Non sub	4	16	14	13
Zemenye-oppidum	Non sub	4	14	6	10
Chyernefeolde-judicatus	Non sub	3	8	3	10
Oltarcz-judicatus	Sub	1			
Pethehaza-judicatus, Bunnya, judic.	-	0			
Paka-oppidum	Sub	1,5	12	3	8
Z(enth) Learincz-judicatus	Sub	1,5	12		
Zebechke-judicatus	Sub	3	7		11
Chernye Feolde-judicatus	Sub	1,5			
Z(enth) Gyeorgh-judicatus	Sub	0,5	4		
UKUPNO		75	348	56	338

25 MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 340r-342r, dio popisa dike u županiji Zala iz razdoblja između 1579. i 1587. godine.

2. Porezni popis županije Zala po portama, 1570-ih
- dio okruga sjeverno od Mure²⁶

Generosi ac Magnifici domini de Also Lyndwa Nicolaus et Gaspar Bánffy In Maiori Processu Sedis Kapornakh		Porte	Pauperes, inquilini	Servitores domini, libertini	Deserte, combuste, Depopulate et deserte per hostes Turcarum
Dobronokh-oppidum	Non sub	1,5	12	1	
Thornisthya-oppidum	Non sub	1,5	17		13
Lyppa-judicatus	Non sub	2,5	20	5	30
Melnicze cum deklesin-judicatus	Non sub	3	22	5	57
Chernesolcz-judicatus	Non sub	2	12		13
Belotincz-judicatus	Non sub	4	18		12
Ganicza-judicatus	Non sub	2	12		13
Kaplonia-judicatus, Fyłowcz-judicatus	Non sub	2	24	4	9
Also Lyndwa-oppidum	Non sub	4	16	12	16
Hozzufalw-judicatus	Non sub	0,5	9		8
Hethes-judicatus, Radamos-judicatus	Non sub	5,5	15		19
Kebele-judicatus	-	0			
Z(enth) Erssebeth-judicatus	Sub	1	9		20
Azzeagh-judicatus	Sub	1	4		
Kuthos-judicatus, Zt. Mihely-judicatus	Sub	3	20		19
Zombathel-judicatus	Sub	4	19	3	12
Kapolna-judicatus	Sub	3	5		4
Nempthy-oppidum	Non sub	3	13	3	12
Redich-judicatus	Non sub	2,5	6		11
Thottfalw-judicatus	Non sub	4	15		18
Zenth Myklos-judicatus	Non sub	3	4		6
Weolgyfallw-judicatus	Non sub	4	15		13
Lakos-judicatus	Non sub	2	1		8
Cheztreggh-oppidum	Sub	1	5		8
Wyfalw-judicatus	-	0			
Zemenye-oppidum	Non sub	4	8	4	25
Chyernefeolde-judicatus	Non sub	3	8		15
Hernyek-judicatus	Sub	3	2		5
Zenth Gyeorgh-judicatus	Sub	0,5	2		
Zenth Leryncz-judicatus	Sub	2	7		11
Oltarcz-judicatus	Sub	1			
Bochyta-judicatus	Sub	1,5			
Bunnya cum Z(enth) Pether-judicatus	Sub	0			
Legrad - okolica, potpuno pusto		0			
UKUPNO		75	320	37	377

26 MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 342v-344v, dio popisa dike u županiji Zala iz razdoblja između 1579. i 1587. godine.

3. Porezni popis županije Zala po portama, između 1579. i 1587. – okrug Međimurje (In districtu Drawy et Murae)²⁷

Mjesto	Vlasnik	Porte	Pauperes et inquilini	Servitores et libertini	Deserte et gombuste
Dombrow-judicatus (Noua aedificia 10)	Georgius Zryny	7	12	12	40
Alsso Kralyocz-judicatus	Georgius Zryny	16	28	28	30
Brezth-judicatus	Georgius Zryny	8	37	13	41
Perlak et Zt. Leorynch-judicatus	Georgius Zryny	36	25	22	60
Drasimercz-judicatus	Georgius Zryny	11	18	et nob per fug 15	30
Domasincz-judicatus	Georgius Zryny	5	(25) 15	(25) 10	44
Pribiczlawcz aliter Belicza-judicatus	Georgius Zryny	7	25	et nobiles 27	20
Chyakhornya-oppidum	Georgius Zryny			40	
Iwanowcz-judicatus	Georgius Zryny	14	25	28	32
Ztrahonincz-judicatus	Georgius Zryny	7	6	8	29
Nedeolche-oppidum	Georgius Zryny	15	40	22	35
Z. Gyeorgh - judicatum cum pagis Tharnowcz, Maczinch et Dragoslaucz	Georgius Zryny	15	54	27	55
Felseeo Kralyocz-judicatus	Georgius Zryny	18	26	26	42
Ztanethyncz-judicatus	Georgius Zryny	2,5	21	5	9
Ztrechy-judicatus	Georgius Zryny	2,5	24		13
Wrathesincz-judicatus	Georgius Zryny	6	9	14	10
Zerdahell-judicatus	Georgius Zryny	7	18	10	17
Zelnichae-judicatus	Georgius Zryny	2,5	12	6	17
Z(enth) Marthon-judicatus	Georgius Zryny	8	14	20	17
Raczkanisa-judicatus	Georgius Zryny	2	6	6	10
Strigo-judicatus	Georgius Zryny	2	16	4	12
Zobothnicza-judicatus	Georgius Zryny	16	27	10	35
Zebonincz-judicatus	Georgius Zryny	1,5	7	4	14
UKUPNO JURAJ ZRINSKI		209	465	357	612
Chyezthyancz	Plebani in Strigo	0,5	3		8
Lezkowcz	Capelle domini Hieronimi	0,5	5		13
Syskowcz	Plebanus - St. Michael	2	18		8
Maskowcz, Senkowcz	Heremitarum de Chyakhornia	12	20	12	18
Saffarkawcz, Zlakowcz, Gabronykh	Michael Bynyey - nobilis	0,75	3		7
Saffarkawcz, Zlakowcz, Gabronykh ²⁸	Gaspar Darabos - nobilis	0,25	3		2
Saffarkawcz, Zlakowcz, Gabronykh	Balthasar Pagan - nobilis	0,25	2		3
Saffarkawcz, Zlakowcz, Gabronykh	Johannes Sarkhany - nobilis	0,25	2		3
Belicza (Noua aedificia 2)	Georgius, Wincentius Bekhowith - nobiles	1	9	1	2

²⁷ MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 345r-348r, dio popisa dike u županiji Zala (Međimurje) iz razdoblja između 1579. i 1587. godine.

²⁸ "Sub loca deserta 2. Curia domini Nobilitarii aedificata est"

Harazthyan	Johannes Zedmakh - nobilis	0,5	1		8
Gerdinowcz, Zenth Marthon	Balthasar, Marty Repich - nobiles	0,5	8		5
Thoron, Ferkethyncz, Myklowcz, Krisowcz	Balthasar Batthyany - generosus ac magnificus dominus comes	19	25	15	12
UKUPNO OSTALI		37,5	28	99	89
UKUPNO SVI		246,5	564	385	701

4. Sumarni porezni popis županije Zala po domovima kmetova i inquilina iz 1598. godine – okrug Međimurje

Vlasnik	Mjesto	Broj domusa colona i inquilina
Ferenc Batthyány <i>Magnificus dominus Franciscus Batthyány</i>	Trwnischia – oppidum	55
	Krysoucz	19
	Mykloszcz	13
	Ferketincz	8
UKUPNO BATTHYÁNY		95
Juraj Zrinski <i>Spectabilis ac magnificus dominus, dominus Georgius Comes a Zrinio</i>	Zerdahel - oppidum sive judicatus	66
	Wrathisyncz - judicatus	65
	Domasyncz - judicatus	154
	Prybiszlauecz - judicatus	81
	Drasymercz - judicatus	92
	Also Kralyocz - judicatus	174
	Also Domboru - judicatus	114
	Perlak et Szent Lőrincz	166
	Brezth - judicatus	125
	Iwanoucz - judicatus	134
	Zobothyca - judicatus	104
	Feölseö Kralyocz	118
	Chyaktornya - oppidum	68
	Zrahonincz - judicatus	63
	Nedölcze - oppidum	82
	Szent Georg - judicatus, simul cum pagis Ternocz, Masyncz et Drahozkauecz	89
	Zthenetyncz - judicatus	32
	Zebonyncz - judicatus	18
	Zelnycze - judicatus	20
	Szent Marton - judicatus	84
	Sthrygo et Lezkocz - judicatus	24
	Ztrechzy - judicatus	6
Chestyancz	8	
Raczkanisa	10	
UKUPNO ZRINSKI		1897
UKUPNO SVI		1992

5. Sumarni porezni popis županije Zala po portama iz 1610. godine²⁹ – okrug između Mure i Drave

Vlasnik	Mjesto	Broj porti
Nikola VI. Zrinskiy - spectabilis ac magnificus dominus	Chaktornia - oppidum	0,5
	Domboru-judicatus	0,5
	Also Kraliocz - judicatus	6
	Breztt - judicatus	1,5
	Perlak et Z. Lorincz - judicatus	17
	Drasimercz - judicatus	5
	Domasincz - judicatus	4,25
	Priuzlaucez - judicatus	2
	Iuanocz - judicatus	10
	Ztrahonincz - judicatus	2
	Nedeolcze - oppidum	5
	Z. Georgius - judicatus, cum pagis Tarnocz, Masincz et Dragoslaucez	5
	Folso Kraliocz - judicatus	13
	Cztanifincz - judicatus	4
	Cztrelczy - judicatus	1,25
	Vratisincz - judicatus	2,5
	Zerdahel - oppidum	5
	Zelincze - judicatus	2,5
	Zent Martoin - judicatus	3,5
	Racz Kanisa - judicatus	1,5
	Strigo - judicatus	2,5
	Zeoboticza - judicatus	11
	Zebonincz - judicatus	2,5
Chaztanecz - judicatus	1	
Leskocz - judicatus	0,75	
Siskocz - judicatus	1,25	
UKUPNO ZRINSKI		111
Vincentius Bekouich - dominus	Beliche	0,5
Heremitarum de Chaktornia	Senkocz et Maskocz	2
Nicolaus Malikoci - udovica	Halapsina et Bukouecz	1
Razno plemstvo (prije obitelj Repich)	Gardinocz et Zent Martoin	1,25
Stephanus Darabos (prije Gaspar) - dom.	Zlakocz	0,5
Michael Binniei - udovica	Grabonik et Safarzka Wez	2,5
Franciscus de Battian - magnificus dom.	Toroin, Ferketincz, Miskoch et Crisocz	8,5
UKUPNO OSTALI		16,25
UKUPNO SVI		127,25

Hrvoje Petrić

Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu

PRILOZI POZNAVANJU POVIJESTI STANOVNIŠTVA MEĐIMURJA U VRIJEME ZRINSKIH

U ovom ću tekstu pokušati dati doprinos rekonstrukciji naseljenosti i posebice ukupnog broja stanovnika na području Međimurja od vremena kada Međimursko vlastelinstvo dolazi u vlasništvo obitelji Zrinskih¹, a dijelom ću se osvrnuti i na migracije. Kraj istraživanja bi bio vezan uz početke 18. stoljeća, kada su vidljive nove promjene koje su nastupile prestankom vlasništva Zrinskih nad Međimurskim vlastelinstvom, ali i micanjem habsburško-osmanske imperijalne granice s rijeke Mure potkraj 17. stoljeća.

Najvjerojatnije su nakon 1546. godine Zrinski u Međimurje počeli naseljavati svoje kmetove s ugroženih vlastelinstava u Pounju i Slavoniji. Time je Međimurje postalo važno područje naseljavanja hrvatskih seljaka iz krajeva ugroženih turskim pustošenjima.² U velikoj epidemiji od 1553. do 1555. godine u Međimurju je pomrlo oko 12 tisuća ljudi ili gotovo polovica stanovništva. Popisivači poreza su tvrdili da su prije epidemije posjedi Nikole Zrinskog između Drave i Save bili potpuno naseljeni te da nisu bili pustošeni.³

Kralj Ferdinand je 29. ožujka 1561. godine dao Nikoli Zrinskom privilegij da na svoja vlastelinstva, u koja su, uz ugarska imanja, pripadali posjedi Čakovec i Štrigova, slobodno može naseljavati kmetove. Novi su naseljenici tim privilegijem bili 12 godina oslobođeni od plaćanja svih poreza.⁴

Zrinski su od 1560-tih godina mogli pod povoljnim uvjetima na međimurske posjede naseljavati nove kmetove. Nakon osmanskih pustošenja u Međimurju 80-tih godina 16. stoljeća oni su organizirali demografsku obnovu i novo naseljavanje kmetova.⁵ To je bilo i te kako važno za teške turske provale 1586. godine, kada je navodno 2.000 ljudi odvedeno u ropstvo. Zrinski su na sve moguće načine nastojali naseliti svoje posjede, jer je u broju kmetova ležao njihov opstanak. Jagma za ljudima, uz osmanske provale uspjela je temeljito izmiješati etničku i demografsku sliku prostora.⁶ Hrvatski su se plemići na Hrvatskom saboru 16. svibnja 1595. godine žalili da Juraj Zrinski u Međimurje privlači njihove kmetove davanjem različitih povlastica.⁷ Godine 1598. u Međimurju je popisano 2.045 obitelji od kojih su Zrinski držali 1.897 ili 93 posto.⁸

1 Od novije historiografije o Međimurju bi istaknuo knjigu Vladimira Kalšana, Međimurska povijest, Čakovec 2006. i tamo navedenu literaturu.

2 J. Adamček, Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća, Zagreb 1980., str. 258.

3 S. Barabás, Codex diplomaticus et epistolaris comitis Nicolai de Zrinio (dalje: Barabás, CDE), sv. 1, Budapest 1898., str. 288, 289, 377.

4 Barabás, CDE, sv. 2, Budapest 1899., str. 392-393.

5 J. Adamček, Agrarni odnosi, str. 259.

6 N. Štefanec, Heretik Njegova Veličanstva, Zagreb 2001., str. 51-52.

7 F. Šišić, Hrvatski saborski spisi, sv. 4, Zagreb 1917., str. 325.

8 Z. Dávid, Az 1598. Évi házösszeírás, Budapest 2001., str. 564-579.

29 MOL. Conscriptioes protarum. MF 1664., 573v-576r, dio popisa dike u županiji Zala (okrug između Mure i Drave) iz 1610. godine.